

Temanotat

Irak - Kurdistanregionen: Offentlige barnehjemstjenester

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2013

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

Fax: 23 30 90 00

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

Temanotat **Irak - Kurdistanregionen: Offentlige barnehjemstjenester**

SUMMARY

This report is based upon a fact finding mission to the Kurdish region of Iraq in April 2013, where the public care system for orphaned children was studied. The current study of the public orphanage system proposes that the orphanages seem well organized and funded, but that the formal qualifications of the staff seem variable or weak, and responsibilities unclear. There are indications that the needs for care greatly exceed what is offered. To some degree orphans who return to their families are being followed up, but the follow-up appears to be mostly random. A childhood at an orphanage does not seem to raise any absolute obstacles to integration into society. However, such persons' opportunities may be weakened since they may be regarded as lacking a family background. As a consequence they will be without the family network that is the most important support a person can have in the Kurdish society.

SAMMENDRAG

Notatet bygger på en informasjonsinnhentingsreise til Kurdistanregionen i Irak (KRI) i april 2013 der det offentlige omsorgstilbudet for foreldreløse barn ble undersøkt. I den foreliggende undersøkelsen av barnehjemstilbudet fremkommer det at tjenestetilbudet virker godt organisert og finansiert, men at de ansattes formelle kvalifikasjoner virker varierende og til dels svake, og at ansvarsforholdene er uklare. Det er også mye som peker i retning av at behovet langt overskrider tilbudet. Det er i noen grad lagt til rette for at det offentlige følger opp tidligere barnehjemsbarn som har vendt tilbake til sine familier, men oppfølgingen virker noe tilfeldig og planløs. En oppvekst på barnehjem synes ikke å reise noen absolutte hindringer for å bli integrert i samfunnet. På den annen side svekkes disse personenes muligheter til å klare seg i samfunnet ved at de kan bli betraktet som å være uten familiebakgrunn, og de vil da mangle det familienettverket som er den viktigste støtten en person kan ha i det kurdiske samfunnet.

INNHold

1. Innledning	5
2. Generelt om de offentlige barnehjennene	5
3. Tildeling av barnehjems plass	6
3.1 Vilkår for tildeling av plass	6
3.1.1 Vilkårene oppsummert.....	8
3.2 Henvisnings- og inntakspraksis	8
4. Tjenester ved barnehjennene	9
4.1 Forpleining	9
4.2 Skolegang	9
4.3 Helsetjenester.....	9
4.4 Hva skjer når barna fyller 18 år?	10
5. De ansatte ved barnehjennene	10
5.1 Formelle kvalifikasjoner og ansvarsområder.....	10
5.2 Forholdet mellom barna og de ansatte.....	11
6. Besøk ved de enkelte barnehjennene	12
6.1 Barnehjemmet i Erbil.....	12
6.2 Barnehjemmet i Sulaymaniya.....	13
6.3 Barnehjemmet i Dohuk.....	17
6.3.1 Gutteavdelingen	18
6.3.2 Jenteavdelingen.....	20
6.4 Sammenligning av de tre institusjonene	22
7. Kontroll, rapportering og innsyn	23
8. Oppfølging av foreldreløse barns familier	24
9. Samfunnets syn på barnehjems barn	25
9.1 Særlige utfordringer for tidligere barnehjems barn	26
10. Referanser	28

1. INNLEDNING

Dette notatet gir en oversikt over ulike sider ved de offentlige barnehjemstjenestene i Kurdistanregionen i Irak (KRI). Opplysningene som notatet bygger på, er innhentet på Landinfos og Utlendingsdirektoratets informasjonsinnhentingstreise til de tre KRI-provinsene Erbil, Sulaymaniya og Dohuk i april 2013.

På denne reisen ble samtlige tre offentlige barnehjem i KRI besøkt. Det ble i tillegg holdt møter med representanter for de ansvarlige myndighetene for barnehjemmene, både sentralt i regionen og i hver enkelt provins. På den måten fikk en redegjort for hva det offentlige kan tilby. For å fremskaffe vurderinger av tilbudet fra kvalifiserte uavhengige kilder, ble det holdt møter med frivillige organisasjoner med aktiviteter på feltet. Det ble også holdt et møte med UNICEF, som bistår myndighetene i spørsmål om barns beskyttelse.

UNICEF, International Medical Corps (IMC) og det irakiske Arbeids- og sosialministeriet (Ministry of Labour and Social Affairs, MoLSA) (2008) har gjennomført en studie av alle de offentlige barnehjemmene i Irak, inkludert i KRI. I henhold til denne studien er det barnas materielle velferd og deres tilgang til formell utdanning som er de sentrale elementene i barnehjemstilbudet i KRI. Barnas psykososiale behov får langt mindre oppmerksomhet; i rapporten fremgår det at psykososial støtte og støtte til barnas utvikling stort sett var fraværende (UNICEF, IMC & MoLSA 2008, s. 5).

I henhold til studien ser den daglige omsorgen ut til å være konsentrert om barnas fysiske behov og utdanning, samt å sikre en viss struktur, orden og disiplin i hverdagen. Det fremgår også at barna får god mat. Mens de ansatte som UNICEF hadde intervjuet, beskrev sin måte å forholde seg til barna på som støtte og veiledning, tenderte de intervjuede barna mer til å nevne straff: "While staff emphasizes support and guidance as main ways of relating to the children, children refer more often to punishment". For øvrig gjøres det oppmerksom på at studien ikke gir grunnlag for å trekke noen slutninger om forekomst og håndtering av tilfeller av forsømmelse, overgrep og utnyttelse av barna i barnehjemmene (UNICEF, IMC & MoLSA 2008, s. 6).

Våre observasjoner av den materielle siden ved omsorgen for barna ser i stor grad ut til å stemme overens med UNICEF sine.

2. GENERELT OM DE OFFENTLIGE BARNEHJEMMENE

Det er ett offentlig barnehjem i hver av de tre provinshovedstedene i KRI. I møte med Landinfo understreket Arbeids- og sosialministeren i KRI (møte i Erbil 4. april 2013) at kapasiteten ved barnehjemmene er begrenset, og at KRG-myndighetene i tillegg til ansvaret for egne borgere må sette inn store ressurser på flyktninger fra Syria og Iran. Barnehjemsmyndighetene har ikke mulighet til å ta ansvar for barn som blir returnert fra Europa. Ministeren minnet om at barnehjemsopphold er frivillig, og at man ikke kan være sikker på at barn som er blitt returnert fra utlandet,

vil være villige til å ta imot en plass på et barnehjem. Ministeren påpekte at barnehjemsbarn kan forlenge oppholdet etter fylte 18 år frem til de avslutter utdanningen.

Viseguvernøren i Dohuk (møte i Dohuk 10. april 2013) uttalte seg i egenskap av formann i provinsens barnevernkomité. Også han mente at dagens kapasitet på de offentlige barnehjemmene er for liten til å dekke behovet. Han spesifiserte imidlertid ikke behovet nærmere.

Barnehjemmene i KRI er primært rettet mot foreldreløse barn. Som ”foreldreløs” regnes et barn som har mistet én eller begge foreldrene. Tilbudet omfatter barn bosatt i KRI, men sosialdirektoratet i Dohuk gir også et visst omsorgstilbud til foreldreløse barn i provinsens underdistrikter, etter hva generaldirektøren for dette direktoratet opplyste (møte i Dohuk 10. april 2013). Man planlegger dessuten å innrette et barnehjem i byen Sinjar i Nineva provins i de omstridte områdene for barn som mistet foreldrene sine i det store terrorangrepet der i 2007.

Generaldirektøren for sosialdirektoratet i Sulaymaniya fortalte (møte i Sulaymaniya 7. april 2013) at formålet med virksomheten er å gjenforene barna med familien, eventuelt med deres utvidede familie. Man anser det å være til barnets beste å vokse opp i en familie fremfor i en institusjon. Man har ikke noen tall for hvor mange barn i provinsen som kan klassifiseres som foreldreløse, men generaldirektøren anslo at det kunne være det dobbelte av hva man har plasser til.

Også ledelsen ved barnehjemmet i Erbil (møte i Erbil 3. april 2013) ser det som best at barn så langt det er mulig bor med familien sin, eller med den utvidede familien, og at barnehjem er siste løsning.

Man har sett eksempler på at barn fra de omstridte områdene, for eksempel fra Kirkuk og Mosul, oppsøker barnehjemmet i Erbil som følge av sikkerhetshensyn. Lederen for barnehjemmet fortalte at hjemmet ikke bare er åpent for barn fra Erbil, men for barn fra hele landet. Det kan også komme barn fra eksempelvis Bagdad. Vilåret er at de er irakiske statsborgere eller har annet lovlig opphold.

3. TILDELING AV BARNEHJEMSPLASS

3.1 VILKÅR FOR TILDELING AV PLOSS

Både sosialmyndigheter, barnehjemsledelse og NGOer delegasjonen snakket med, var samstemte i at følgende vilkår legges til grunn for tildeling av barnehjems plass:

- tap av én eller begge foreldre
- skilsmisse
- omsorgssvikt eller manglende omsorgsevne

Kriteriene fremstår som likeartete innen KRI som helhet. De ulike kildene kan for øvrig ha betont ulike vilkår, eller så kan enkelte kilder ha listet noen flere vilkår enn det andre kilder gjorde.

Myndighetene som ble konsultert (sosialdirektoratene i de tre provinsene samt Arbeids- og sosialministeren), påpekte at de vanligste årsakene til at man kommer i betraktning er foreldres dødsfall, skilsmisse, manglende omsorgsevne, uførhet, fengselsstraff, eller gjengifte der familien til den nye ektefellen ikke aksepterer å ta omsorg for barnet. Det siste er i ferd med å bli en vanligere årsak, ettersom det har vært en økning i antallet skilsmisser i KRI de siste to årene, og flere barn fra slike forhold kommer på barnehjem.

I forbindelse med skilsmisse kan en domstol – som er registreringsmyndighet – beslutte at forsørgeromsorgen for barnet overføres til barnehjem. Bakgrunnen for dette er at dersom mor eller far inngår nytt ekteskap, kan det være at den nye ektefellens familie ikke aksepterer barna.

Også mishandlete og forsømte barn kan, dersom en domstol beslutter det, plasseres på barnehjem. Dersom det samme barnet senere vurderes ført tilbake til familien, kan dette etter hva ledelsen ved barnehjemmet i Sulaymaniya fortalte (møte i Sulaymaniya 7. april 2013), ikke gjøres uten godkjenning av domstolen.

For å kunne vurderes for inntak må et barn være irakisk borger eller ha lovlig opphold i landet. I den sammenheng bemerket barnehjemsledelsen i Erbil (møte i Erbil 3. april 2013) at det ikke stilles noen språkkrav eller religiøse krav. Det er altså ikke noe krav om at man må snakke kurdisk.

Barn som opprinnelig kommer fra andre deler av landet, må kunne dokumentere lovlig opphold i KRI gjennom å fremlegge et såkalt informasjonskort, *Karte Zanyari* – dokumentet som bekrefter lovlig opphold i KRI – for å komme i betraktning.

I Dohuk er minstealder for inntak 6 år, ettersom dette er alder for skolestart. Man tar ikke inn yngre barn. Unntak kan imidlertid gjøres, og var blitt gjort for en 4 år gammel gutt på som ble tatt inn pga. vanskjøtsel av en far som hadde elleve koner. Sulaymaniya har 5 år som minstealder, og barnehjemmet har også adgang til å ta inn yngre barn unntaksvis. For Erbil har vi ikke fått opplyst noen nedre aldersgrense, men har grunn til å anta at den også der går ved skolealder. Alle tre provinsene har 18 år som øvre grense og kan forlenge oppholdet til barnet er ferdig med skolen.

Videre kan det synes som et barn må ha gyldige ID-dokumenter for å komme i betraktning. Dette ble kommentert av den britiske NGOen STEP (møte i Sulaymaniya 7. april 2013). Der mente man at det finnes en god del barn som ikke er blitt folkeregistrert fordi foreldrene ikke har registrert ekteskapet sitt.¹ Barn av slike ekteskap vil ikke kunne få gyldig ID-dokument av myndighetene. De fyller dermed ikke kravene til å få barnehjems plass. Muligens er det blitt gjort enkelte justeringer på disse kravene uten at STEP er kjent med det. STEP har via advokat bistått enkelte barn med å skaffe tilveie ID-dokumenter, noe som har vært svært vanskelig å gjennomføre.

Også den amerikanske NGOen Heartland Alliance (møte i Sulaymaniya 8. april 2013) trakk frem ID-problematikken, og var av samme oppfatning som STEP.

¹ Dette gjelder først og fremst foreldre der far har flere koner og har fått en geistlig godkjenning av de ekteskapene han har inngått i tillegg til det ene som er lovlig registrert. Dernest gjelder det personer som blir gift før de har fylt 18 år, og derfor ikke har kunnet registrere ekteskapet, og som senere lar være å registrere det.

3.1.1 Vilkårene oppsummert

På grunnlag av den ovenstående informasjonen kan vi oppsummere adgangskriteriene slik:

Allmenne vilkår:

1. Begge eller én av foreldrene er døde.
2. Foreldre (én eller begge) som er uegnet til å ha omsorgen.
3. Skilte foreldre som ikke er villige til å ta omsorgen.

Formelle vilkår:

4. Være irakisk borger eller inneha gyldig oppholdstillatelse i Irak.
5. Være over 6 år.
6. Være under 18 år.
7. Være folkeregistrert eller ha gyldig oppholdstillatelse (*Karte Zanyari*) i KRI.
8. Ha gyldige ID-dokumenter (med mulige unntak).

3.2 HENVISNINGS- OG INNTAKSPRAKSIS

I samtalene med relevante myndigheter fremkom det at det er ikke noe fastlagt system for henvisning – ”døren er åpen”, som én myndighetsrepresentant sa det. De fleste barna blir brakt til barnehjem av noen fra deres utvidede familie. Barnehjemmene har også en oppgave med å observere barn i barnearbeid, og barnehjemsansatte plukker således opp tiggerbarn og gatearbeidende barn.

Ledelsen ved barnehjemmet i Erbil opplyste dessuten at tenåringer kan komme av seg selv. Man hadde også hatt et tilfelle der fire jenter ble formidlet via en lokal NGO. Samtidig fortalte barnehjemsledelsen i Erbil at de vil vurdere nøye om det enkelte barnet bør plasseres på barnehjem eller ikke. Siden det ofte handler om psykologiske utfordringer, vil man først se om man kan bidra med psykologisk bistand til barnet i familien. Om det er økonomiske utfordringer, vil man vurdere å bistå barnet i familien med månedlige bidrag.

Ledelsen ved barnehjemmet i Sulaymaniya fortalte at de vanligste måtene barn kommer i betraktning for barnehjems plass på, er gjennom frivillige organisasjoner, domstolsvedtak eller ved at familie eller slektninger tar kontakt direkte. I Sulaymaniya får barn tilbud om barnehjems plass etter vurdering av en egen komité som består av to sosialarbeidere og én representant for ledelsen ved barnehjemmet. Vurderingen gjøres på grunnlag av hjemmebesøk, rapport og svar innhentet fra spørsmål til familien.

Generaldirektøren for sosialdirektoratet i Dohuk opplyste at en egen komité under provinsens sosialdirektorat vurderer det enkelte inntak. Komiteen består av en utdanningsspesialist, en spesialist i sosialt arbeid, en jurist og lederen for barnehjemmet. Tildeling kan kun gjøres med familiens samtykke, unntatt der en domstol gir pålegg om barnehjems plass.

En nødtelefon i de tre KRI-provinsene (nummer 116) er under etablering og er planlagt å være i drift i hele regionen per 1. juli 2013. De som skal betjene telefonen er for tiden under opplæring.

Det er ellers mange som responderer på myndighetenes informasjon om barnehjemstilbudet formidlet gjennom medier og andre publikasjoner, og deretter oppsøker myndighetene for å be om hjelp.

4. TJENESTER VED BARNEHJEMMENE

Ifølge generaldirektøren for sosialdirektoratet i Dohuk tilbyr de offentlige barnehjemmene i KRI tjenester de er pålagt i henhold til irakisk lov.

4.1 FORPLEINING

Etter hva generaldirektøren for sosialdirektoratet i Dohuk anså, har de offentlige barnehjemmene en høyere materiell standard enn hva mange familier kan tilby sine barn. Men sosialt sett er barnehjemsbarna verre stilt enn de som vokser opp i familier. Barnehjemsbarna går glipp av den normale sosialiseringen inn i samfunnet.

Standard forpleining ved alle de offentlige barnehjemmene er tre måltider per dag. I Dohuk blir det organisert helgebeseøk til familiene med transport som barnehjemmet skaffer og betaler.

4.2 SKOLEGANG

Ved alle de tre offentlige barnehjemmene ble det opplyst at barna følger vanlig skolegang på vanlig skole. I tillegg har de tilbud om leksehjelp på barnehjemmet. Dette er nærmere behandlet under beskrivelsen av hvert enkelt barnehjem i kapittel 6.

4.3 HELSETJENESTER

Barnehjemmene har ansatt helepersonell, og barna har tilgang til offentlige helsetjenester på lik linje med øvrig befolkning.

Ledelsen ved barnehjemmet i Erbil fortalte at de hadde en fast ansatt sykepleier. Institusjonen har dessuten kontakt med en klinikk som rutinemessig besøker barnehjemmet. Barnehjemmet i Sulaymaniya har ansatt en farmasøyt med ansvar for å dekke det pålagte helsetilbudet og for å henvise barn som trenger lege eller sykehusopphold. I Dohuk har barnehjemmet ansatt en person til å utføre psykologtjenester (*psychological worker*), ifølge generaldirektøren for sosialdirektoratet i provinsen. Vi har ikke informasjon om hvorvidt dette er en fagutdannet psykolog, eller om det øvrige helsetilbudet ved denne institusjonen.

Ifølge UNICEF (UNICEF, IMC & MoLSA 2008, s. 25) er det vanlig at de offentlige barnehjemmene har ansatt en helsearbeider, og at denne personen bl.a. har ansvar for at barna får tilgang til primærhelsetjenester.

4.4 HVA SKJER NÅR BARNA FYLLER 18 ÅR?

Ifølge ledelsen ved barnehjemmet i Erbil ville guttene tidligere blitt kalt ut til militærtjeneste. Nå som det ikke lenger er verneplikt i Irak, vil skole være aktuelt i stedet. Hvis man ikke finner jobb og ikke klarer å betale leie av hus, er det mulig å bo på barnehjemmet. Man vil da kunne jobbe som frivillig på barnehjemmet og studere parallelt. Den eldste som hadde vært på barnehjemmet i Erbil, var 24 år gammel.

Ledelsen ved barnehjemmet i Sulaymaniya fortalte at de som forblir på barnehjemmet i en periode etter fylte 18 år, mottar de samme tjenestene som de øvrige barna.

Også den lokale NGOen Harikar opplyste (møte i Dohuk 9. april 2013) at øvre aldersgrense er 18 år. Harikars representant fortalte at de fleste som flytter ut av barnehjem, flytter til slektninger. Hvis de ikke har noen slektninger, får de stønad fra det offentlige. Harikar hadde selv bistått to barnehjemsbarn med omsorgsstøtte inntil de fant seg jobb og ektefelle.

Den irakiske NGOen al-Mesalla (møte i Erbil 4. april 2013), som arbeider for å styrke sivilsamfunnet og utsatte grupper som bl.a. barn, mente at barna i liten grad blir forberedt på livet utenfor institusjonen.

5. DE ANSATTE VED BARNEHJEMMENE

Ved barnehjemmene er det ansatt såkalte sosialarbeidere (*social workers*), andre miljø-/omsorgsarbeidere (*care givers*), lærere, helsepersonell og driftspersonale. Bemanningssituasjonen ved de enkelte institusjonene er beskrevet i mer detalj under kapittel 6, ”Besøk ved de enkelte barnehjemmene”.

5.1 FORMELLE KVALIFIKASJONER OG ANSVARSOMRÅDER

Det er sosialarbeidere og andre miljø-/omsorgsarbeidere som har den løpende omsorgen og oppfølgingen av barna. Imidlertid synes sosialarbeiderne å ha et bredere og tyngre ansvarsområde enn miljø-/omsorgsarbeiderne. Da vi besøkte barnehjemmet i Sulaymaniya, fikk vi opplyst at sosialarbeiderne der har ansvar for å vurdere inntaksgrunnlaget og familiesituasjonen i de enkelte sakene og for å foreta hjemmebesøk hos barn som er gjenforent med familien. De er også barnas representanter overfor skolen.

Sosialarbeidernes formelle kvalifikasjoner fremstår imidlertid som noe mangelfulle og uklare. Ved barnehjemmet i Dohuk ble vi fortalt at det er mangel på kvalifiserte sosialarbeidere, og at ufaglærte miljø-/omsorgsarbeidere tar seg av barna i det daglige. Ledelsen ved institusjonene i Erbil og Sulaymaniya opplyste at de hadde henholdsvis 20 og 6 sosialarbeidere, uten at deres faglige kvalifikasjoner ble nevnt. På barnehjemmet i Erbil ble vi fortalt at de hadde totalt 100 ansatte, og vi må anta at det blant disse også var flere miljø-/omsorgsarbeidere. I Sulaymaniya ble det opplyst at sosialarbeidere, lærere og miljø-/omsorgsarbeidere arbeider i team.

To av NGOene vi snakket med på reisen (STEP og Harikar), mente de faglige kvalifikasjonene blant sosialarbeiderne er lave, og at rammene for deres arbeid er uklare. Den britiske NGOen STEP fortalte at de hadde et samarbeid med Arbeids- og sosialministeriet (MoLSA) om opplæring av sosialarbeidere. Dette er en del av et bredere prosjektsamarbeid om beskyttelse av barn. STEP mente at beskyttelse av barn får forholdsvis mye oppmerksomhet i KRI, men uttalte likevel at det mangler rammer for hvordan sosialarbeiderne skal arbeide og for hva som skal være deres virkefelt. Her er det mye som er uklart. Sosialarbeidere som har skaffet seg spesialisert trening og opplæring, kan likevel bli omplassert til annen tjeneste, noe som er frustrerende både for barna og dem selv. STEP tilbyr selv kurs for sosialarbeidere som skal følge opp barn i omsorgsfamilier, og de hadde erfart at disse sosialarbeiderne var svært motiverte for arbeidet sitt.

Den lokale NGOen Harikar mente, med referanse til barnehjemmet i Dohuk, at det ikke blir lagt til grunn noen kriterier for ansettelse. Rekruttering til offentlige stillinger skjer ved at ledige stillinger (i ministeriene, direktoratene og øvrig forvaltning) blir lyst ut *en bloc* én gang i året, i juli måned. Deretter fordeles de nyansatte i forvaltningen gjennom et vedtak fattet på sentralt hold. Når man så skal fordele nyansatte på for eksempel 50 utlyste stillinger over hele spekteret i forvaltningen, er det langt fra sikkert om den enkelte arbeidsplass blir tildelt søkere med de kvalifikasjonene som trengs nettopp der.

Harikar fortalte videre at det verken foreligger ansvars-/rollebeskrivelser eller stillingsinstruksjoner for de ansatte ved barnehjemmet i Dohuk. Det blir heller ikke gitt noen trenings- eller opplæringskurs internt til de ansatte. De ansatte er følgelig ikke faglig kvalifiserte til å gi barna noen slags spesialisert oppfølging. Harikar bemerket at det ikke er funnet noen løsninger på de ansattes opplæringsbehov.

Fraværet av skriftlige ansvars- og oppgavebeskrivelser fører til at den enkelte ansatte lar være å påta seg selvstendig ansvar. Dette, og svakhetene ved de faglige kvalifikasjonene og den lave spesialiseringen av de ansatte, er et problem, ifølge Harikar.

Harikar tilbyr og foretar selv kursing av ansatte i sosialsektoren, men de har ingen sikkerhet for at kunnskapene blir tatt i bruk der den ansatte jobber. Slik systemet fungerer, må man arbeide direkte ut fra de instruksjoner man til enhver tid får fra overordnet nivå. Nyten av kursingen de driver, anså Harikar derfor som lav.

Etter Harikars oppfatning er den største svakheten ved dagens barnehjemstilbud de ansattes lave kvalifikasjonsnivå.

5.2 FORHOLDET MELLOM BARN OG DE ANSATTE

Den irakiske NGOen al-Mesalla fortalte at de hadde inntrykk av at forholdet mellom barn og ansatte var bra. Det ble vist til at barnehjemsbarna må forholde seg til bestemte regler. Al-Mesalla påpekte imidlertid at det er vanskelig å få barna i tale ettersom de ikke har så gode forutsetninger for å sammenlikne sine liv med livet utenfor institusjonen.

NGOen STEP mente at ethvert snakk om overgrep, bl.a. seksuelt, mot barnehjemsbarn er tabu. STEP sitt hovedinntrykk var likevel at barna ble behandlet bra på barnehjemmene, og at atmosfæren der synes å være positiv. De kjente ikke til at det skal ha kommet noen klager av større betydning, ei heller tilfeller av overgrep.

STEP påpekte samtidig at de ansatte stadig skiftes ut – omsorgspersonalet kommer og går, dels etter egne valg, og dels som følge av omplasseringer.

Etter vurderingene til Harikar blir barna ved barnehjemmet i Dohuk stelt bra for materielt sett, bl.a. med hensyn til mat og bekledning. Utdanningen og ”oppdragelsen” av barna derimot er etter Harikars oppfatning ikke tilfredsstillende: Barna blir ikke behandlet som barn, de lærer ikke å uttrykke seg, og de lærer ikke å omgås mennesker utenfor barnehjemmet. De har heller ikke nok fysisk plass til å leke på inne på barnehjemmet. Selv om det var vanskelig å gi konkrete eksempler, mistenkte Harikars representant at barna kunne være redde for de voksne på barnehjemmet.

Samhandlingen mellom barna på institusjonen blir ikke systematisk observert, ifølge Harikar. Men på barnehjemmet i Dohuk er det mange på hvert rom, ca. 10 jenter og 5-10 gutter per rom, og følgelig lite privatliv. Bare et skap, et lite skjembrett og en liten pult skiller mellom sengene (se bilder s. 19-20). Harikar hadde ikke sett rapporter om dårlig oppførsel mellom barna, men representanten mente det kunne ha forekommet tilfeller. Dette ble likevel ikke konkretisert. Harikar hadde ikke hørt noe om at det skulle ha forekommet seksuelle overgrep ved barnehjemmene.

6. BESØK VED DE ENKELTE BARNEHJEMMENE

Ved våre besøk på de enkelte barnehjemmene i KRI kunne vi se at hvert av dem var inndelt i en gutte- og en jenteavdeling. Bortsett fra i Dohuk, hvor de to avdelingene lå på hver sin adresse, var gutte- og jenteavdelingene samlokalisert. Iblant kunne hver avdeling bli omtalt som ett barnehjem, men organisatorisk er de to avdelingene tilhørende ett og samme barnehjem.

Vårt mandat var å se på den materielle standarden, bemanningssituasjonen og hvilke aktiviteter og tjenester som tilbys på de enkelte institusjonene. Landinfo har ikke kompetanse til å undersøke og vurdere pedagogiske eller psykososiale forhold.

6.1 BARNEHJEMMET I ERBIL

Det offentlige barnehjemmet vi besøkte i Erbil, er det samme barnehjemmet som det svenske Migrationsverket besøkte i 2009. Dette barnehjemmet er beskrevet Migrationsverkets rapport fra reisen (2009).

Ifølge ledelsen ved barnehjemmet har de fleste av barna som bor der, enten kun én av foreldrene eller ingen foreldre i live. At de mangler én eller begge foreldre, skyldes som oftest naturlig død eller ulykker (for eksempel bilulykker). Ofte vil en mor som har mistet sin mann, ha sterkt redusert økonomisk grunnlag for å ta seg av barna sine.

Ved vårt besøk bodde det 85 barn på dette barnehjemmet. I tillegg blir 300 barn assistert i deres egne hjem, bl.a. med økonomisk bistand.

Barnehjemmet har 100 ansatte, og det er bemannet døgnet rundt.

Barnehjemmet har innledet et samarbeid med den britiske NGOen STEP om bl.a. et fosterfamilieprogram, og satser på å få dette i gang innen slutten av året. STEP har

arbeidet i Irak i flere år med beskyttelse av barn. I KRI samarbeider de med myndighetene bl.a. om å utvikle et fosterhjemssystem for foreldreløse barn.

Barnehjemmet i Erbil.

Barnehjemmet i Erbil holder til i forholdsvis nye bygg. Gutter og jenter bor adskilt i hver sine avdelinger. Barna deler rom (2-3 på rommet), og det er felles bad i hver etasje. Det er felles kantine i et eget bygg. I tillegg er det kjøkken i hvert hus, som barna kan bruke om de ønsker å lage egen mat. I hvert hus disponerer nattevakten et eget rom.

Vi ble også vist et lekse-/undervisningsrom, der barna får hjelp til lekser og studier av en lærer som er ansatt på barnehjemmet. Det er felles TV-/oppholdsrom i huset. Ute har barnehjemmet en egen fotballbane av nyere dato.

I aktivitetsrommet er det spill, PC, musikkhall og litt treningsutstyr. Noen av barna tar engelskkurs finansiert av det amerikanske konsulatet i Erbil.

Barna får ikke gå ut uten tillatelse etter kl 19. Berusede foreldre og andre som man mistenker kan foreulempe barna, blir nektet adgang. Det er fire barn per ansatt, noe som skal sikre at de ansatte vet om et barn mangler. Man har imidlertid få rømninger. De fleste som rømmer eller prøver å rømme, er nye barn som ikke har vennet seg til å bo på hjemmet. Ledelsen opplyste å ha god kjennskap til alle som oppholder seg på barnehjemmet, og fortalte at de til enhver tid vet hvor alle befinner seg. De har bl.a. lister over hvem som reiser hjem på besøk.

Etter fylte 18 år har barna rett til å sove og spise på barnehjemmet hvis de har behov for det, for eksempel til de er ferdige med utdanningen sin. De kan også jobbe der som frivillige. De som blir værende etter fylte 18, faser seg selv ut. Den eldste som hadde vært der, dro da han var 24. Barnehjemmet hjelper til med å finne jobb til de som flytter ut.

6.2 BARNEHJEMMET I SULAYMANIYA

Ifølge generaldirektøren for sosialdirektoratet i Sulaymaniya skaffer barnehjemmet i provinsen klær, måltider, innkvartering, leksehjelp og rom til alle barna som bor der. Det er ansatt sosialarbeidere ved hjemmet som har til oppgave å støtte opp om barna.

Ledelsen ved barnehjemmet orienterte om barnehjemmet og arrangerte en befarings i dets lokalteter.

Ledelsen opplyste at det for tiden er 16 jenter på jenteavdelingen og 26 gutter på gutteavdelingen. Barna som bor på hjemmet, er i alderen 5-18 år og har mistet én eller begge foreldre. Etter loven kan barnehjemmet også ta imot barn yngre enn 5 år, men de har ikke personale som er kvalifisert til å ta omsorg for så små barn. Barn over 18 år som fortsatt er under utdanning, kan fortsette oppholdet på barnehjemmet til de har avsluttet hele sin utdanning, dersom de ikke har funnet annet bosted. Disse vil motta de samme tjenestene som de øvrige beboerne.

36 jenter og 48 gutter har blitt tilbakeført til familiene sine og følges opp av sosialarbeidere.

Det er i alt ca. 70 ansatte, 22-25 på jenteavdelingen og 45 på gutteavdelingen. Personalet består av sosialarbeidere, lærere og driftspersonale.

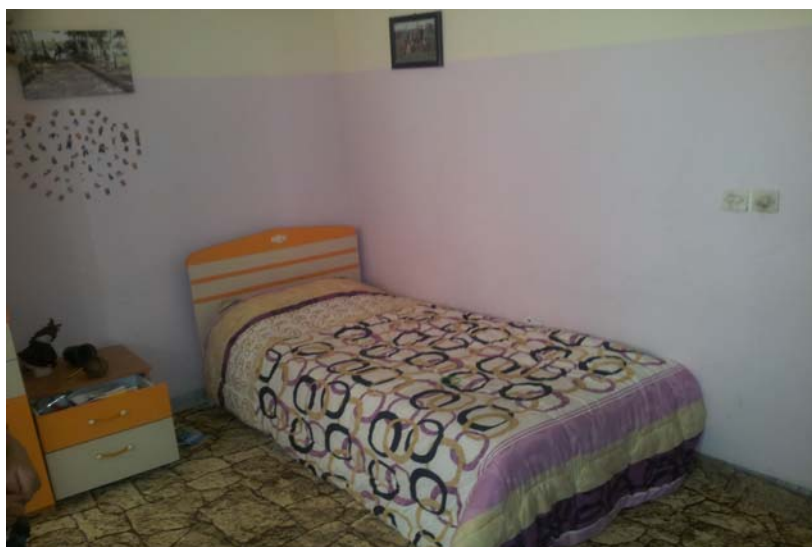
Det arbeider tre sosialarbeidere i de respektive jente- og gutteavdelingene. Sosialarbeidere, lærere og omsorgspersoner arbeider i team. Under sosialarbeidernes ansvarsområde ligger vurdering av barn for mottak/tilbakeføring, hjembesøk, vurdering av familiesituasjonen for barn som er tilbakeført til familien, skolebesøk og rapportering. På skolebesøk er disse sosialarbeiderne barnas representanter overfor skolen.

Minst to ansatte er på jobb til enhver tid. Barna har tilsyn døgnet rundt, alle dager. Man opererer imidlertid ikke med noe fast antall barn per ansatt.

Barna får aldri gå alene på basarer og markeder, men blir fulgt av en ansatt. Barnehjemmet er stengt om natten og har i tillegg vakthold. Barna blir kjørt til og fra skolen.

Det ble opplyst at det viktigste virkemiddelet for å disiplinere barna er å frata dem goder, som for eksempel redusert eller ingen tid til å bruke PC.

Mottak av nye barn blir foretatt etter vurdering av en gruppe bestående av daglig leder og to sosialarbeidere. Barnets egne ønsker vil bli hørt, men ikke tillagt avgjørende vekt.

Fra et av gutterommene (Sulaymaniya).

De separate jente- og gutteavdelingene er samlokalisert med et gamlehjem. Innen utløpet av første halvår 2013 er det meningen å åpne et akuttmottak for barn i krise i sammenheng med åpningen av et nødnummer for barn (116). På spørsmål om kapasitet svarte en av de ansatte at barnehjemmet har en viss overkapasitet, og nok plass til å ta imot alle som søker om plass der. De har aldri måttet avvise noen. I tillegg til sosialarbeidere har hver avdeling en lærer som tilbyr leksehjelp.

Lekerom for de minste barna (Sulaymaniya).

Undervisningsrommet der barna kan få leksehjelp (Sulaymaniya).

Skolegangen blir fulgt ved vanlig skole, og barna blir kjørt til og fra med egen transport. Barn som ikke består eksamen på skolen, blir sendt til privat ekstraundervisning.

Mange av barna tilbringer ferier sammen med familien. De av barna som blir værende på barnehjemmet i feriene, får tilbud om ekstra aktiviteter, som musikk, engelskkurs og idrett. Disse aktivitetene finner sted enten på barnehjemmet, eller på stedene der de tilbys.

Bare unntaksvis blir barn boende over lengre perioder. Den som hadde bodd der lengst, var en gutt som kom som barn og ble boende til avlagt mastergrad i jus. Han arbeider nå som advokat. En jente hadde bodd der til hun var ferdig med farmasøytutdanningen sin.

Fra oppholdsrommene (Sulaymaniya).

Treningsapparater som barna kan bruke (Sulaymaniya).

En av de ansatte fortalte at han i en lengre periode hadde jobbet på barnehjem i Sverige, og hadde på den bakgrunn gjort seg noen tanker om forskjeller mellom forholdene i Sverige og KRI. Han bemerket at mens barnehjemmene i Sverige hadde bedre materiell standard, og de ansatte bedre formelle kvalifikasjoner, hadde man bedre tid til barna på de kurdiske barnehjemmene: ”I Sverige var vi så travle med å ha møter, skrive rapporter og referater at vi hadde fint liten tid til barna. Her kan vi derimot sette oss ned med dem, eller gå ut og leke når som helst”.

Fra oppholdsrommene (Sulaymaniya).

6.3 BARNEHJEMMET I DOHUK

Delegasjonen fikk en omvisning på barnhjemmet av en rådgiver ansatt i sosialdirektoratet i Dohuk provins. Dette direktoratet er samlokalisert med barnehjemmets gutteavdeling. Det ble ikke holdt noe eget møte med barnehjemmets ledelse.

Barnehjemmet er delt inn i en avdeling for gutter og en for jenter. Disse to avdelingene er lokalisert på hvert sitt sted i Dohuk.

Myndighetene allokere et månedlig beløp til hvert barn. Barna tilbys PC-opplæring, men ingen yrkesforberedende opplæring. Barnehjemmet har ikke noe eget undervisningsrom, men låner et i nabobygget, som er en skole for døvstumme.

Generaldirektøren for sosialdirektoratet listet opp bemanningen ved barnehjemmet som følger:

- administrativt ansatte
- lærere (som tilbyr leksehjelp)
- sosialarbeidere
- omsorgsarbeidere (*care givers*)
- helsepersonell
- person ansatt for å utføre psykologtjenester (*psychological worker*)

Det ble opplyst at barnehjemmet mangler kvalifiserte sosialarbeidere.

Landinfo spurte den lokale NGOen Harikar om opplæringstilbudet til barna, og Harikar mente at det ikke fantes noe tilbud om yrkesrettet opplæring på barnehjemmet. Noen kvalifikasjoner for å gi slik opplæring var det heller ikke blant

de ansatte, mente organisasjonen. Harikar arbeider først og fremst med menneskerettsorienterte prosjekter, men har også i løpet av sitt virke siden 2004 hatt prosjekter rettet mot barn. Gjennom sitt lange samvirke med bl.a. myndighetene og ulike FN-organisasjoner fremstår organisasjonen som å ha et godt kjennskap til offentlig forvaltning på barnefeltet.

Inngangspartiet, gutteavdelingen (Dohuk)

6.3.1 Gutteavdelingen

Gutteavdelingen i Dohuk har 51 ansatte fordelt på tre skift.

Avdelingen har for tiden 34 barn i alder 6-18 år samt en gutt på 4 år, selv om minstealderen er 6 år. 4-åringen er der på unntaksbasis og hadde kommet dit fordi en NGO under et besøk hos familien hadde oppdaget at han var forsømt og svært underernært.

Utearealet på gutteavdelingen (Dohuk).

Fasilitetene består av:

- soverom, ca. 10 plasser pr. rom
- TV-rom
- kjøkken og kantine
- hage
- utendørs lekeplass og basketballbane

Fra en av sovesalene på gutteavdelingen (Dohuk). To rader med senger, som hos jentene.

6.3.2 Jenteavdelingen

Jenteavdelingen hadde for tiden 19 jenter i alderen 6-18 år. Den eldste på 18 år ville bli boende til hun er ferdig med skolegangen sin.

De ansatte er fordelt på tre åttetimers skift med 14 ansatte per skift. Hvert skift har i tillegg en representant for ledelsen. Bortsett fra vaktene er alle ansatte på jenteavdelingen kvinner. Det ble sagt at de fleste av de ansatte manglet formelle kvalifikasjoner som sosialarbeidere. I stedet betraktes de som omsorgspersoner (*care givers*).

Barnehjemmet har nok plass til å ta imot alle som søker om plass der. De har aldri måttet avvise noen. Ved vårt besøk var det ledig kapasitet med flere ledige soveplasser.

Barna følger vanlig skolegang utenfor barnehjemmet. I tillegg tilbyr barnehjemmet leksehjelp på eget undervisningsrom og PC-opplæring. Det blir ikke gitt noen yrkesforberedende opplæring.

Man hadde ikke erfart at oppvekst på barnehjemmet i ettertid hadde gitt disse barna noen spesielle ulemper i forhold til andre barn, for eksempel med å finne seg jobb og ektefelle.

Sovesalen på jenteavdelingen (Dohuk).

Sovekrok i sovesalen på jenteavdelingen (Dohuk). Hver inndeling har skrivepult.

Fasilitetene består av:

- soverom (11 barn på hvert rom, inndeling med skap, skrivepult og skjermbrett) (se bilder s. 19-20)
- fellesrom med TV
- læringsrom
- felles bad/dusj
- kantine med måltider levert fra cateringfirma
- utearealer (som var ansett for å være i minste laget)

Kantinen (Dohuk).

6.4 SAMMENLIGNING AV DE TRE INSTITUSJONENE

Etter å ha besøkt samtlige tre institusjoner og hatt møter med deres respektive ledelse, samt ulike representanter for ansvarlige myndigheter, har vi inntrykk at standarden gjennomgående er nokså lik. Dette gjelder både den materielle standarden på inventaret og lokalene, tilbudet av tjenester og aktiviteter, bemanningssituasjonen og personalets formelle kvalifikasjoner.

Vi fikk ikke anledning til å vurdere maten på noen av de tre institusjonene, men etter hva vi kunne observere, så kantine- og kjøkkenfasilitetene ut til å være godt utrustet og bemannet, og matforsyningene til å fungere som de skulle.

Bygningsmessig kom nok barnehjemmet i Dohuk dårligst ut. Her var det sovesaler i stedet for mer private soverom, bygningene bar preg av slitasje, og utearealene virket nokså begrensede. Til gjengjeld var man her i gang med en prosess som skulle ende med flytting til mer egnede lokaler i andre bygg.

7. KONTROLL, RAPPORTERING OG INNSYN

Ifølge al-Mesalla er det vanskelig for NGOer å få informasjon fra barnehjemmene om interne forhold, da de har begrensede muligheter til å besøke barnehjemmene. Det er myndighetene som har ansvar for barnehjemsbarnas sikkerhet og utdanning.

I henhold til generaldirektøren for sosialdirektoratet i Dohuk foretas det ikke noen systematisk rapportering og vurdering som blir lagt til grunn for å stille plasser til disposisjon. Dette er en mangel siden man slik det fungerer nå, ikke får et fullgodt kjennskap til familiesituasjonen i hvert enkelt tilfelle.

NGOen STEP hadde ingen informasjon om eventuelle kontrollsystemer. Det finnes imidlertid et sentralt nødnummer (116) som også barnehjemsbarn med problemer kan ringe. Likevel er det ingen systemer på plass for å håndtere situasjonen dersom barnehjemsbarn benytter dette nummeret, og har behov for umiddelbar hjelp. Etter STEP sin oppfatning vil de fleste tilfeller der barnehjemsbarn behøver hjelp, forbli i det skjulte.

Heller ikke mediene rapporterer noe fra de offentlige barnehjemmene. Dette ble fremholdt av både STEP, al-Mesalla, Harikar og UNICEF. For en som eventuelt uttaler seg til mediene, vil det innebære en risiko, ifølge STEP. Organisasjonen viste til et eksempel med en jente som var blitt utsatt for overgrep av sin far, som var en prominent person. Riktignok ble faren straffet, men det var jenta som ble frosset ut av familien, og som til slutt ble offeret. Noe liknende syntes STEP å mene at ville kunne skje med barnehjemsbarn dersom de går ut offentlig med sin historie. Harikar for sin del mente at mediene ikke interesserer seg for barnehjemmene, og følgelig ikke skriver om dem.

UNICEF nevnte (møte i Erbil 9. april 2013) at myndighetene ved en anledning hadde sendt et team for å undersøke påstander om mishandling av et barn ved et barnehjem, men at saken deretter var blitt lukket. Noe mer informasjon om hvordan saken eventuelt var blitt fulgt opp videre, hadde ikke blitt gitt. UNICEF har ikke noe mandat til å kunne kreve innsyn i en pågående intern offentlig undersøkelse, utover å anmode om å få se rapporter.

Lederen for det kurdiske regionale parlamentets sosial-, familie- og barnekomité fortalte (møte i Erbil 3. april 2013) at det etter hans kjennskap ikke finnes verken statistikk eller noe rapporteringssystem for barnehjemmene. Om det blir utført noen kontroller av barnehjemmene, var ukjent for ham, men han trodde Arbeids- og sosialministeriet i så fall har ansvaret. Parlamentskomiteen hadde selv vært på befaringsreise på alle de tre offentlige barnehjemmene. Komitelederen hadde ikke hørt om at det skulle ha blitt rapportert om noen tilfeller av mishandling eller seksuelle overgrep mot barn på barnehjem, men det hadde gått enkelte rykter om det. Komitelederen mente at det bare er små forskjeller i standarden mellom de tre offentlige barnehjemmene.

8. OPPFØLGING AV FORELDRELØSE BARNES FAMILIER

Myndighetsrepresentanter som Landinfo hadde møter med, ga uttrykk for at det er myndighetenes politikk i størst mulig grad å bidra til at den utvidede familien tar omsorgen til foreldreløse barn fremfor at barnet bor på institusjon. Det offentlige tar også et visst ansvar for å kontrollere at barn som har blitt gjenforent med familien etter et opphold på barnehjem, blir bra behandlet.

Arbeids- og sosialministeren opplyste at det offentlige betaler støtte til nære slektninger/den utvidede familien til foreldreløse barn. Siktemålet er å oppmuntre familiene til å ta over omsorgen fremfor å ha barna på institusjoner. Det blir likeledes gitt støtte til mor av farløst barn som har giftet seg på nytt. Satsen for alle stønadsmottakere er 150 000 ID (NOK ca. 750) i måneden per barn. Det er den ansvarlige omsorgspersonen som mottar utbetalingen.

Arbeids- og sosialministeren opplyste videre at foreldrene har anledning til å besøke barnet på barnehjemmet. I mange tilfeller klarer barnehjemmet å opprette kontakt med barnets storfamilie. Storfamilien har klar omsorgsrolle, men er ikke alltid villig til å påta seg den rollen. I slike tilfeller vil myndighetene øve påtrykk for å få dem til å overta omsorgen. Dèt vil imidlertid ikke skje hvis man mener barnet vil være i fare, familien er uegnet, eller at det stresser barnet å ha kontakt med familien. Slike tilfeller er likevel sjeldne, ifølge ministeren.

Generaldirektøren for sosialdirektoratet i Erbil påpekte at representanter for barnehjemmet avlegger hjemmebesøk etter gjenforening for å følge med på hvordan familien fungerer. Foreldre kan også besøke barnet sitt på barnehjemmet.

Generaldirektøren for sosialdirektoratet i Dohuk fremholdt at det blir gjort en vurdering i hvert enkelt tilfelle av hvorvidt barnet skal overføres tilbake til sin familie. Hjemmebesøk hos familien inngår som del av vurderingen. Generaldirektøren opplyste videre at man har oppfølgingsprogrammer for både foreldreløse barn på barnehjem, og foreldreløse barn som bor med storfamilien, men han ga ikke noen opplysninger om hva disse programmene går ut på.

Som hovedregel vil man skaffe plass på barnehjem til barn som man ser ikke har det bra i familien. Generaldirektøren i Dohuk kjente bare til én konkret sak hvor et barn var blitt tatt fra familien og plassert på barnehjem.

Ledelsen for barnehjemmet i Sulaymaniya fortalte at selv om tradisjonen i det kurdiske samfunnet tilsier at slekten er den nærmeste til å ta hånd om et barn hvis nærmeste pårørende ikke kan eller vil, så gjelder ikke dette entydig lenger. Grunnen til det er den raske moderniseringen av samfunnet, der svært mange nå lever et betydelig travlere liv enn før. For eksempel anser stadig flere at de har det så travelt med å jobbe og tjene penger at de vegrer seg for å skulle ta hånd om slektingers barn. Kontantstøtten vil for mange være for lav til å veie opp for de ekstra forpliktelsene. Det er heller ikke knyttet et like sterkt stigma til det å vise en slik innstilling som det var tidligere. Det betyr ikke like mye som før hvilket rykte man måtte få på seg for å avgrense seg mot tradisjonsbaserte forventninger.

Barnehjemmet i Sulaymaniya opplyste at de har et eget program for å gjenforene barnet og familien, ut fra tanken om at det generelt sett er bedre for et barn å vokse opp i en familie enn i en institusjon. Det bygger på at familie eller slektninger som sier seg i stand til å ta over omsorgen igjen, blir fulgt opp av en sosialarbeider ved

barnehjemmet som foretar familiebesøk og stiller spørsmål og evaluerer. I beslutningen om hvorvidt barnet skal tilbakeføres til familien, spiller også barnets egne ønsker inn, men tillegges ikke nødvendigvis avgjørende vekt.

Familier som tar tilbake sitt barn, vil ifølge barnehjemsledelsen i Sulaymaniya få en offentlig støtte på ID 100 000 (NOK ca. 500) i måneden (per barn).

Barn som etter sosialarbeiderens vurdering ikke ser ut til å leve under forsvarlige forhold etter tilbakeføring til familien, kan på nytt tas tilbake til barnehjemmet. Det ble ikke sagt noe om hvorvidt det hadde vært tilfeller der dette hadde skjedd. På spørsmål om en sosialarbeider kan innstille på tilbakeføring til barnehjem selv om barnet selv sier at det har det bra i familien, svarte barnehjemsledelsen i Sulaymaniya bekreftende.

STEP mente at oppfølgingen av barnehjemsbarns familier i realiteten bare består i å sjekke at barna får fulgt skolegangen slik de skal. Noe særlig mer enn dette blir ikke kontrollert. STEP var også usikker på om barnehjemmene har nok kapasitet til å følge opp barn og familie etter at de er blitt gjenforent. Muligens blir det ikke gjennomført kontrollbesøk mer enn én gang. Det er likeledes tvilsomt om det finnes nok sosialarbeidere til å gjennomføre kontrollbesøk i noe særlig omfang. I og med at sosialarbeidernes fullmakter og virkefelt ikke er klart opptrukket, må det derfor stilles spørsmål om både hvordan og i hvilken grad barnas familier blir fulgt tilstrekkelig opp med spørsmål og evalueringer etter gjenforening. Loven er i og for seg bra, men ifølge STEP mangler det systemer for gjennomføring av det som er lovpålagt.

UNICEF mente at det ikke finnes noe klart system for å følge opp barnehjemsbarns familier. Riktignok stiller loven krav, men pga. manglende systemer er det vanskelig å gjennomføre disse kravene. For eksempel krever loven at offentlige sosialarbeidere skal følge opp barnehjemsbarn, men ifølge UNICEF har ikke sosialarbeiderne noen faglig opplæring i hvordan dette skal gjøres.

Harikar mente at det ikke er noe organisert system for overføring av barn fra barnehjem til familie. Tidligere hadde det vært et system for oppfølging av barn som forlot barnehjemmet, men representanten for Harikar var usikker på om dette fortsatt er på plass.

9. SAMFUNNETS SYN PÅ BARNEHJEMSBARN

Den irakiske NGOen al-Mesalla var av den oppfatning at befolkningen generelt synes synd på barnehjemsbarn, og anser dem som å stå lavere på den sosiale rangstigen.

Al-Mesalla påpekte videre at samfunnet generelt har et negativt betont syn på barnehjemsbarn, og at dette knytter seg til kulturelle faktorer som springer ut av stammetradisjonen, og det at alle lever i storfamilier. Folk vil umiddelbart begynne å gjøre seg tanker om en person som ikke kan leve sammen med den storfamilien han eller hun kommer fra, ifølge al-Mesalla.

Al-Mesalla viste videre til at mange barnehjemsbarn er født utenfor ekteskap, noe som ikke er kulturelt akseptert. Disse barna vil ofte ikke vite hvilken stamme de tilhører. En som ikke kjenner til stammen sin, vil både se ned på seg selv og bli sett ned på av samfunnet, da familie og stamme er svært viktig. Det å ikke kjenne til sin stamme, eller å komme fra en stamme som blir ansett som ”dårlig”, kan gi problemer både for vedkommende selv og kanskje også for personer han eller hun blir involvert med, ifølge al-Mesalla.

Al-Mesalla bemerket videre at enkelte tidligere barnehjemsbarn synes å se ned på seg selv og føle seg mindre verd enn andre barn. Disse får lett psykiske problemer, særlig med hensyn til det å knytte seg til andre. Al-Mesalla mente for øvrig at mediene ikke interesserer seg ikke for saker om barnehjemsbarn som har vanskeligheter, og at det heller ikke er gjort noen forskning på hvordan barnehjemsbarnas storfamilier behandler dem.

NGOen STEP hadde ikke noe bestemt syn på dette, men motsa ikke en intervensjon fra tolken om at en som ønsker å gifte seg med et barnehjemsbarn, ofte vil risikere at familien motsetter seg det. Det er om å gjøre å gifte seg inn i en best mulig familie, og en barnehjemsbakgrunn vil da trekke ned. Det kan imidlertid hjelpe på situasjonen hvis man gjør det bra i jobb eller utdanning. STEP kommenterte tolken videre med å påpeke at det nok vil være lettere for unge menn enn for unge kvinner å ”kompensere” med jobb/utdanning. Samtidig var det STEP sin erfaring at utviklingen går i retning av at både kvinner og menn tar utdanning og jobber. Det er nå flere kvinner enn menn blant studentene i KRI, og det er et flertall av kvinner i offentlig forvaltning. Det er som oftest familien det kommer an på om også kvinner kan jobbe.

Ledelsen ved barnehjemmet i Sulaymaniya har som retningslinje å beflitte seg på at barna skal vokse opp mest mulig slik som barn i familier gjør. Det er viktig at barna selv i minst mulig grad ser på seg selv som spesielle. Man ser mange tilfeller av at barnehjemsbarn har et dårlig selvbilde, men man klarer i større grad nå enn før å motvirke at de utvikler slike komplekser. Likevel mente ledelsen at samfunnets holdninger er mer avgjørende for hvordan tidligere barnehjemsbarn klarer seg. Moderniseringen av samfunnet bidrar til å tone ned gamle fordommer. I den senere tid har barnehjemmene oftere hatt besøk av kjente artister og politikere. Det er med på å styrke barnas selvbilde at også de blir sett og lagt merke til av prominente personer.

Innsatsen til frivillige organisasjoner, velfredsorganisasjoner og presidenten i KRI har ifølge ledelsen ved barnehjemmet i Sulaymaniya bidratt positivt til befolkningens kunnskaps- og bevissthetsnivå. Man opplevde for eksempel tidligere at barn som hadde med seg en ansatt på skolen, ville at den ansatte skulle presentere seg som slektning, men dette er nå på retur. Flere av jentene har etter hvert funnet seg ektefeller fra familier som har møtt dem med et åpent sinn.

9.1 SÆRLIGE UTFORDRINGER FOR TIDLIGERE BARNEHJEMS BARN

Ledelsen ved barnehjemmet i Erbil fortalte at de vil prøve å bistå barn fra deres barnehjem med å finne jobb. Å skaffe seg bolig og å finne en å gifte seg med er andre særlige utfordringer for tidligere barnehjemsbarn.

Ifølge al-Mesalla vil enhver kunne finne seg en jobb i KRI. Man vil ikke bli spurt om familiebakgrunn ved ansettelse. Men etter hvert som man har jobbet en stund, vil kolleger finne ut at man ikke kjenner sin stamme. Da kan de begynne å se ned på og stille spørsmål ved vedkommende. Man vil trolig ikke miste jobben av den grunn, men sjansene kan være store for at man blir forbigått og går glipp av opprykk. Ifølge al-Mesalla vil en person med en slik bakgrunn alltid bli sett på som annenrangs.

STEP viste til sine erfaringer med egne sentre for sårbare barn når de ga sine vurderinger av hvordan institusjonsbarn klarer seg. Representanten for STEP mente at det utviklet seg en sterk lojalitet mellom barna og de voksne som arbeider på institusjonen. Etter hvert som man ble kjent med barna, oppdaget man at mange av dem hadde en rekke traumer og sosiale problemer, og at behovene deres var svært store.

STEP bemerket videre det ikke vil være lett for barnehjemsbarn å finne seg ektefelle ettersom familien spiller en så fremtredende rolle i å få i stand et giftemål. STEP opplyste at de flere ganger hadde stilt som representant for barnehjemsgutter i slike sammenhenger, for å kunne fylle rollen til familien så langt som mulig.

For dem som forblir ugifte, er det vanskelig å skaffe seg husvære. For kvinner er dette helt umulig, og heller ikke for gutter er det særlig akseptabelt i henhold til de rådende sosiale normene. Den største ulempen for barnehjemsbarna er at de mangler det familienettverket som er den viktigste støtten en person kan ha i samfunnet. For eksempel vil to barnehjemsbarn som gifter seg med hverandre, danne en familie som mangler det større familienettverket. En slik liten familie vil være spesiell og møte særlige utfordringer i det sterkt familiebaserte kurdiske samfunnet.

10. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Migrationsverket (2009, 25. juni). *Delegationsresa till Irak angående barnhem i Erbil*. Örebro: Migrationsverket.

Rapporten er ikke offentlig tilgjengelig.

- UNICEF, IMC (International Medical Corps) & MoLSA (Ministry of Labour and Social Affairs) (2008, 16. september). *Iraqi National Orphanages Assessment (November 2007 – January 2008). Final Report*. Amman: UNICEF, IMC, MoLSA.

Rapporten er ikke tilgjengelig på internett.

Muntlige kilder

- Arbeids- og sosialministeren i KRG. Møte i Erbil 4. april 2013.
- Harikar, lokal NGO. Møte i Dohuk 9. april 2013.
- Heartland Alliance, amerikanske NGOen. Møte i Sulaymaniya 8. april 2013.
- Ledelsen ved barnehjemmet i Erbil. Møte i Erbil 3. april 2013.
- Ledelsen ved barnehjemmet i Sulaymaniya. Møte i Sulaymaniya 7. april 2013.
- En ansatt ved barnehjemmet i Sulaymaniya. Møte i Sulaymaniya 7. april 2013.
- Al-Mesalla, lokal NGO. Møte i Erbil 4. april 2013.
- Sosialdirektoratet (Directorate of Social Affairs) i Dohuk, ved generaldirektøren. Møte i Dohuk 9. april 2013.
- Sosialdirektoratet (Directorate of Social Affairs) i Erbil, ved generaldirektøren. Møte i Erbil 3. april 2013.
- Sosialdirektoratet (Directorate of Social Affairs) i Sulaymaniya, ved generaldirektøren. Møte i Sulaymaniya 7. april 2013.
- Sosial-, familie- og barnekomiteen i det kurdiske regionale parlamentet, ved formannen. Møte i Erbil 3. april 2013.
- STEP, britisk NGO. Møte i Sulaymaniya 7. april 2013.
- UNICEF. Møte i Erbil 9. april 2013.
- Visegvernøren i Dohuk, i egenskap av formann i provinsens barnevernkomité. Møte i Dohuk 10. april 2013.